

DALTONSKÝ PLÁN S VYUŽITÍM IKT A METÓDOU CLIL

Základná škola, Sadová 620, Senica získala v školskom roku 2009/2010 na Medzinárodnej konferencii v Brne certifikát **Daltonská škola**. Daltonské vyučovanie sa realizuje od roku 2004 v zmysle princípov samostatnosť, zodpovednosť, spolupráca, tvorivosť, práca s IKT.

Základná škola, Sadová 620, Senica začala prvky daltonského plánu aplikovať v školskom roku 2005/2006 pod vedením riaditeľky Mgr. Márie Radičovej. Škola sa pripojila k aktivitám realizovaným v mesiacoch január až máj 2006 v projekte Reformná pedagogika vo vzdelávacom procese, ktorý vypracovala prednostka Krajského školského úradu v Trnave, RNDr. Anna Hecht.

13. apríla 2011 ZŠ Sadová, Senica v spolupráci s Krajským školským úradom v Trnave usporiadala 3. Daltonskú konferenciu na Slovensku.

Základná škola, Sadová 620, Senica je zakladajúcim členom Asociácie daltonských škôl na Slovensku a sídlom Asociácie daltonských škôl na Slovensku. Základná škola, Sadová 620, Senica je plnoorganizovaná škola s počtom žiakov 698 v školskom roku 2011/2012, prioritou jej školského vzdelávacieho programu Hravo, zdravo, pre poznanie i potešenie je daltonský plán, projektové vyučovanie, vyučovanie cudzích jazykov a športová príprava : futbal chlapcov a hádzaná dievčat.

DALTONSKÝ PLÁN

Daltonský plán je v súčasnosti modernou progresívnou vyučovacou metódou, ako motivovať žiakov, stimulovať ich pozornosť, fixovať poznatky, vytvárať základné pracovné návyky, rozvíjať logiku, prosociálnosť, sebareflexiu a schopnosť pracovať s informáciami. Je to systematická forma organizácie vyučovania, pri ktorej učiteľ pracuje so žiakmi podľa vopred stanovených pravidiel najmä, a nielen počas daltonských hodín.

Daltonská metóda je využívaná v Českej republike, Holandsku, Maďarsku, Rakúsku, Austrálii, Veľkej Británii, Japonsku i v Číne... Daltonský plán alebo daltonská forma vyučovania je ambivalentnou pedagogickou stratégiou : plán spolupráce študentov a ich učiteľov pri práci na spoločnom ciele je zavedený roku 1919 na Daltonskej škole v Massachusetts iniciátorkou Helen Parkhurstovou s Máriou Montessori, je teda osvedčenou pedagogickou metódou, no pre modifikáciu a flexibilitu sa stáva daltonský plán inovatívnou a efektívnou metódou posledného desaťročia vo vyučovaní najmä v českých, holandských a rakúskych školách. Práve Asociácia českých daltonských škôl je od roku 2005 odborným garantom daltonskej metódy i na Slovensku. České a holandské daltonské školy v intenciách projektu Reformná pedagogika vo vyučovacom procese podporili školy na Slovensku a umožnili im návštevu otvorených hodín, organizovali spoločné semináre a workshopy.

Daltonský plán ako metóda a filozofia – charakter a princípy

Daltonský plán je spôsob, ako naučiť žiakov učiť sa. Spôsob, ako byť samostatný, zodpovedný za svoju prácu, spôsob, ako sa naučiť kooperácii, spôsob, ako rozvíjať osobnosť žiaka, spôsob, ako prijať viacej informácií. Systém vyučovania vypracovaním jednoduchých úloh, rozsiahlejších zadaní i dlhodobých zadaní – projektov, najmä prostredníctvom pracovných listov, kde sú úlohy diferencované podľa náročnosti, typu i spôsobu práce, podnecuje väčšiu pozornosť žiaka – žiak je nútený sústrediť sa na text, vyhľadávať pomoc v odbornej literatúre, využívať internet i kooperáciu tímu.

V pôvodnom daltonskom pláne žiaci spisovali s vyučujúcim mesačnú dohodu o zvládnutí učiva a samostatne i v skupine potom riešili rôzne úlohy v odbornej učebni. Učivo si teda mohli osvojiť i v kratšom časovom intervale, v prípade časovej rezervy sa venovali prezentovaniu činnosti, organizovaniu diskusií, trénovali komunikačné zručnosti.

Súčasný daltonský vyučovanie je systematické, no kombinuje sa s klasickým vyučovaním: daltonský štýl práce sa využíva absolútne s týždennou frekvenciou

v bloku (daltonské zadanie v dvoch/ troch predmetoch v slede za sebou, prípadne dve vyučovacie hodiny toho istého predmetu v rozvrhu hodín za sebou), prvky pri čiastkových úlohách.

Prvý stupeň základnej školy pracuje v blokoch predmetov slovenský jazyk a literatúra, matematika a prírodoveda / vlastiveda s doplnením výtvarnou výchovou, na druhom stupni sú ako dominantné predmety stanovené slovenský jazyk a literatúra, matematika, daltonské vyučovanie je možné aplikovať tiež v dejepise, biológii, geografii, chémii, fyzike i v cudzích jazykoch.

Spísanie zmluvy sa v modernom daltonskom vyučovaní nevyužíva, nahradilo ho na prvom stupni týždenné plánovanie učiva i individuálny plán každého učiteľa. Český i slovenský model daltonského vyučovania nevyužíva daltonskú metódu absolútne, čím eliminuje i záporné stránky tohto vyučovania. Minulosť ukázala, že daltonský plán bol pri osvojení učiva nesystémový, veľmi málo sa komunikovalo, tematické celky neboli dostatočne fixované, žiaci s poruchami učenia boli len pasívnymi členmi pracovnej skupiny a neboli schopní takto študovať. Aktuálne daltonské vyučovanie na druhom stupni základnej školy na Slovensku i v Čechách je zamerané na princípy:

- **Zodpovedná sloboda a zodpovednosť, samostatnosť, spolupráca. Kooperácia žiakov pri daltonskom zadaní, kooperácia žiakov a učiteľov i spolupráca učiteľov.**
- **Vytváranie základných pracovných návykov : zodpovednosť za svoju prácu, rešpektovať iných v skupine, vytrvalosť, organizovanie práce, flexibilita.**
- **Time manažment i projektový manažment.**
- **Prosociálnosť.**
- **Sebareflexia.**
- **Stimulovanie pozornosti žiaka: učenie zámerné i nezámerné.**
- **Fixácia učiva.**
- **Práca s informáciami : vyhľadanie, spracovanie – čitateľská gramotnosť.**
- **Systematické prijímanie nových informácií.**
- **Využitie IKT.**
- **Projektové a zážitkové vyučovanie.**

Daltonské pravidlá a princípy

Bázou každého daltonského plánu sú štandardné pravidlá : samostatnosť, zodpovedná sloboda a zodpovednosť, spolupráca i rešpekt, podľa ktorých sa riadi vyučovanie i vzájomný vzťah medzi vyučujúcim a žiakmi, preto je ako prioritne stanovený cieľ výchovy k zodpovednosti, samostatnosti, pracovitosti a spolupráci.

Zodpovedná sloboda znamená možnosť slobodne sa rozhodovať pri rešpektovaní vopred dohodnutých pravidiel. Direktívny prístup vyučujúceho z klasických hodín je eliminovaný. Učiteľ nie je dominantný, zostáva autoritou, akýmsi koučom – poradcom i vedúcim na daltonských hodinách. Daltonský učiteľ rešpektuje rozdiely medzi deťmi, poskytuje im priestor pre iniciatívu, dodáva sebavedomie. Ak vyučujúci zvolí systém práce v daltonskom bloku, ktorý je spojením niekoľkých predmetov, princíp slobodného rozhodovania sa môže prejaviť v poradí úloh, ktoré žiak rieši, v slobodnom hospodárení s časom, ktorý rozdeľuje medzi povinnosť a relax (time management), vo voľbe svojho pracovného miesta, pracovnej skupiny, pomôcok. Zodpovedná sloboda sa prejaví rovnako pri projektovom vyučovaní, keď žiak pracuje na zadanej téme a tiež slobodne hospodári s časom a využíva rôzne zdroje a formy práce. Princíp zodpovednej slobody je tiež slobodné rozhodovanie pri riešení daltonských úloh a zadaní na druhom stupni : žiak si vyberá z niekoľkých povinne voliteľných úloh, zvažuje možnosť nepovinných úloh, tiež hospodári s časom, volí spolužiaka, od ktorého žiada pomoc i pomôcky a zdroje informácií, ktoré mu pomáhajú riešiť úlohy. Autómia a sloboda platí tiež pre vyučujúceho, preto vzniká taká variabilnosť štýlov daltonskej práce : frekvencia zadaní, skladba úloh, využitie IKT, rôzne hodnotenie, vymedzenie hraníc.

Veľmi dôležitým princípom v daltonskej stratégii je **samostatnosť**. Ak použijeme základnú tézu : Čo môže urobiť žiak, nerobí učiteľ, vedie daltonské vyučovanie žiakov k tomu, aby boli schopní pri riešení úloh prijať vlastné rozhodnutie, aby necítili všadeprítomné vedenie učiteľa, aby boli autonómni.

Podstatnou zložkou je tiež **pravidlo spolupráce**. Vyváženie samostatnej a skupinovej práce pri postupnosti krokov : pracujem sám, požiadam spolužiaka o vysvetlenie, na danej úlohe pracujem v skupine. Veľmi dôležité je úvodné základné stanovenie pravidiel daltonskej práce a daltonského hodnotenia, ktoré sú determinované vekom detí, predmetom, charakterom štýlu práce vyučujúceho, frekvenciou daltonských hodín, charakterom kolektívu : počet detí s podpriemernou inteligenciou, s vývinovými poruchami učenia, počet detí začlenených / počet detí s nadpriemernou inteligenciou, nadaných detí... Pravidlá daltonského vyučovania sú sústavne pripomínané pri každom daltonskom zadaní, pričom vyučujúci variuje a poukazuje na vodiace pravidlo každé zadanie. Niektoré daltonské hodiny pracuje žiak len samostatne, niekedy je dôležitá spolupráca v skupine / celého kolektívu počas celého bloku. Dôležité je, aby žiak vopred poznal systém hodnotenia a klasifikácie.

Základné pravidlá daltonskej práce

- Každý pracuje samostatne a využíva svoje vedomosti, schopnosti a zručnosti.
- Ak potrebuje pri riešení úloh pomoc, má možnosť využívať mapy, encyklopédie, slovníky, odbornú literatúru, internet.
- Každý môže požiadať o pomoc a radu spolužiaka.
- Keď nie je iná možnosť, žiak požiada o pomoc učiteľa.
- Žiak si rozvrhne a organizuje prácu sám.
- Zvolí si pracovné miesto, prípadne pracovnú skupinu.
- Voľne sa pohybuje po triede, ale neruší spolužiakov.
- Je zodpovedný za svoju voľbu a rozhodnutie, za svoju prácu v bloku.
- Samostatne si zvolí poradie predmetov / poradie úloh.
- Vyberie si extra úlohu podľa vlastného záujmu.
- Žiaci na úlohe spolupracujú, učia sa nepovedať jeden druhému riešenie, ale ukázať cestu, ako prísť k cieľu.
- Žiak si zakladá vypracované daltonské zadania (pracovné listy) do pracovného portfólia.

Aplikácia daltonského vyučovania : daltonské zadanie a dlhodobé daltonské zadanie – projekt

Daltonské úlohy pripravuje učiteľ na pracovné listy.

Najfrekvencovanejšími sú **pracovné listy zamerané na fixáciu učiva**, používajú sa tiež **pracovné listy study**, tie umožňujú podľa pokynov osvojenie si **nového učiva, pracovné listy usmernenej analýzy a interpretácie umeleckého textu**, tvorivé zadania, ktoré vychádzajú z princípu mnohopočetnej inteligencie. **Pracovné listy sú zostavované podľa schémy : povinné úlohy, úlohy povinne voliteľné a bonusové nepovinné úlohy, ktoré rozvíjajú najmä digitálne kompetencie žiaka. Pracovné listy sú zostavované podľa plánu daltonských hodín, sú to prevažne dva listy priemerne s desiatimi úlohami (jedna vyučovacia hodina), prispôsobené charakteru žiakov.** Daltonský učiteľ prevažne zostavuje a poskytuje žiakom svoj vlastný materiál, úlohy koncipuje podľa plánu, charakteru učiva, zloženia kolektívu, podľa stanoveného cieľa, využíva však aj úlohy z učebnice, vhodne kombinuje rôzne informačné zdroje. Vypracovanie tematického pracovného listu je určené na hodinu alebo dve vyučovacie hodiny, pri opakovaní rozsiahleho tematického celku je daltonské zadanie obsiahlejšie.

Hodnotenie a klasifikácia

Hodnotenie môže byť **priebežné i celkové**. V takmer každom daltonskom zadaní (pracovnom liste) je priestor pre sebahodnotenie žiaka, v ktorom sa vyjadrí ku skladbe úloh, k tomu, či zvládol učivo, napíše, čo mu robilo ťažkosť, v čom bol úspešný, aké zdroje informácií mu pomohli, zhodnotí svoj písomný prejav i rezervy. Hodnotenie môže byť písomné i ústne, priebežné i závere daltonskej práce. Záverečné hodnotenie realizuje učiteľ, ktorý posúdi každú daltonskú úlohu a sleduje napredovanie žiaka v istom časovom intervale : mesiac/ štvrťrok/ polrok. Hodnotenie

čiasťkových zadaní je väčšinou bez klasifikácie, aby sa odbúraval stres detí a pracovalo sa v bezpečnom pracovnom prostredí.

Žiaci sú na druhom stupni hodnotení percentuálne A – E (100 - 90% = A, 89- 75% = B, 74- 60% = C, 59 - 35% = D, 34 – 0% = E), pochvalou i pokarhaním, ústne pred triedou i oznámením rodičom. Hodnotenie a kritériá hodnotenia sú úplne v kompetencii každého učiteľa. Skupina si môže stanoviť i hranicu úspešnosti, pri dosiahnutí ktorej získa dieťa malú vecnú odmenu alebo známku. Projekty, rozsiahlejšie zadania, výnimočný a naopak ľahostajný a pasívny výkon, to všetko je možné hodnotiť známkou. Súčasťou hodnotenia je sebahodnotenie – sebareflexia.

Autoevaluácia (autoevalvácia) , vlastné hodnotenie výkonu počas daltonského zadania je signálom pre učiteľa, má výpovednú hodnotu o osobnom raste žiaka, posilňuje žiakovu zainteresovanosť vo vyučovacom procese. Evalvácia je zložená z hodnotenia žiaka, žiak hodnotí svoj výkon na konci daltonského zadania. Veľmi jednoduchým a rýchlym symbolom sú emotikony. Žiaci označia ten, ktorý vystihuje ich prácu:

Zložitejším je spôsob výberu aspoň jednej vety, ktorá je vlastným kritickým zhodnotením výkonu. Hodnotiace vyjadrenia sú k dispozícii na viditeľnom mieste, žiak ich buď prepíše, alebo sa inšpiruje.

Pozitívne : Dnes som pracoval samostatne, všetky úlohy som vypracoval bez pomoci. Pri náročnejších úlohách, keď som si nebol istý, využil som možnosť poradiť sa so spolužiakom. Som spokojný, lebo som našiel všetky informácie. Dnes som vypracoval aj extra úlohu. Píšem pekne, väčšinou bez pravopisných chýb. Ochetne som poradil kamarátovi, lebo potreboval moju pomoc. Pracovalo sa mi veľmi dobre, úlohy boli zaujímavé. Bol som presný a rýchly, mal som ešte čas pre seba. Pochopil som tému. Myslím, že som sa dnes dozvedel a naučil naozaj veľa.

Negatívne : Väčšinu úloh som nevedel. Spolužiaci mi vysvetlili, ako mám ďalej pracovať. Veľakrát som potreboval pomoc vyučujúceho. Moja úprava nie je estetická.

Viem, že robím veľa pravopisných chýb. Úlohy som vypracoval povrchno, lebo ma nezaujali. Snažil som sa málo, nevyužil som možnosť spolupráce, niektoré úlohy som nevypracoval. Snažím sa, ale napriek tomu sú moje výsledky nedostatočné. Nedokážem hľadať informácie, spolužiaci mi musia poradiť, ako môžem využiť internet a literatúru. Som pasívny, lenivý, no uvedomujem si to. Viem, že by som mal pracovať inak. Zdá sa mi, že som vôbec nepochopil učivo.

Žiaci môžu tiež odpovedať na konkrétne otázky týkajúce sa evalvácie v závere pracovného listu : Pracoval si samostatne ? Vypracoval si aj extra úlohu ? Prečo ? Stihol si všetky úlohy ? Prečo ? Ovládaš tému ? Pomohol si niekomu ? Využil si pomôcky ?

Úlohy, ktoré skontroluje žiak i učiteľ, si žiak zakladá do vlastného portfólia (to obsahuje materiál všetkých daltonských hodín / blokov jedného školského roku), k svojej práci sa teda môže vždy vrátiť – funkcia fixačná, systematizačná, zdroj informácií a tiež prezentačná funkcia vo vzťahu ku žiakovi. Portfólio majú deti prvého stupňa uložené v triede tak, aby k nemu mali ľahký prístup, žiaci druhého stupňa si portfólio nosia domov, lebo ho využívajú ako študijný materiál. V úvode každého portfólia je prehľad učiva daného predmetu : jednotlivé témy s definíciami. Prehľad učiva vypracuje a poskytne žiakovi učiteľ. Každý žiak sleduje preberanú tému, má teoretický prehľad, ktorý môže súčasne využiť ako zdroj informácií. Portfólio môže v úvode obsahovať daltonské pravidlá, charakteristiku žiaka, sebahodnotenie, úroveň ktorého sleduje učiteľ spolu so žiakom v prvom polroku a na konci školského roku.

Metóda CLIL

Integrované vyučovanie cudzích jazykov a nejazykových predmetov – Content and Language Integrated Learning – CLIL. Učenie sa pre praktický život – nepriame osvojovanie si cudzieho jazyka. Metóda CLIL využíva interdisciplinárny prístup k vyučovaniu cudzieho jazyka a ďalšieho predmetu. CLIL dáva žiakovi možnosti používať nadobudnuté jazykové kompetencie v prirodzenej zmysluplnej komunikácii a využívať cieľový jazyk ako prostriedok komunikácie a zároveň aj ako prostriedok učenia sa.

CLIL znamená, že jazyk sa učí spolu s iným predmetom, vedomostný predmet sa žiak učí prostredníctvom cieľového jazyka. CLIL je metóda, v ktorej sa používa cudzí jazyk na učenie sa vedomostného predmetu a učenie sa vedomostného predmetu poskytuje príležitosti na používanie cudzieho jazyka. CLIL má teda duálne ciele: jazykové a odborné.. **Predmetové ciele sa sústreďujú na rozvoj kognitívnych funkcií žiaka, najmä ich kreatívneho, kritického a hodnotiaceho myslenia, jazykové ciele sú orientované na rozvoj komunikatívnej kompetencie v cieľovom jazyku.** CLIL prispieva k rozvoju jazykových kompetencií, pretože žiaci sa učia jazyk v prirodzenejších situáciách, v porovnaní s hodinami cudzieho jazyka a použitie cieľového jazyka sa stáva prostriedkom na dosiahnutie reálnych komunikatívnych cieľov. Komunikatívne kompetencie žiakov sa výrazne zvýšia, pretože žiaci majú veľa príležitostí precvičovať si jazykové štruktúry v autentických situáciách. Vďaka duálnym cieľom má CLIL veľký potenciál pre poskytovanie príležitostí na riešenie problémov, na budovanie sebadôvery žiakov a ich ochoty riskovať jazykovo nepresné odpovede, na rozvoj ich komunikatívnych kompetencií, rozširovanie slovnej zásoby, sebarealizáciu a spontánnu komunikáciu.

Metodické princípy CLIL:

- Žiaci používajú cudzí jazyk v zmysluplnej komunikácii.
- Žiaci používajú cudzí jazyk v prirodzených podmienkach (skutočne komunikujú, nepoužívajú jazyk v umelo navodených situáciách).
- Žiaci sa nesústreďujú na jazyk samotný, ale na obsah – eliminovanie stresu z chýb.
- Pragmatika komunikácie – učenie pre praktický život.
- CLIL umožňuje zapojenie rôznych štýlov učenia sa (nielen verbálneho).
- Prepojenie cudzieho jazyka a iných jazykov.
- Hodina má dva hlavné ciele: predmet, téma a tematický celok a jazyk – duálne zamerané vzdelávanie.

Typy CLIL:

Aditívny - s nízkou expozíciou cudzieho jazyka (5 – 15%); so strednou expozíciou cudzieho jazyka (15 – 50%), vysoká expozícia cudzieho jazyka (50-100%). 100% cudzieho jazyka – bilingválne vzdelávanie.